

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/52/2006

POTRZEBY PROKREACYJNE ORAZ PREFEROWANY I REALIZOWANY MODEL RODZINY

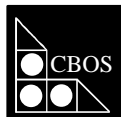
KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MARZEC 2006

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
28 września 2005 roku

POTRZEBY PROKREACYJNE ORAZ PREFEROWANY I REALIZOWANY MODEL RODZINY

- ❑ Prawie wszyscy dorośli Polacy deklarują, że chcą mieć dzieci. Podobnie jak w latach ubiegłych najczęściej osób (49%) wyraża chęć posiadania dwójki dzieci. Niemal co piąta osoba (19%) chciałaby mieć troje dzieci, a co dziewiąta (11%) czworo lub więcej. Jednym dzieckiem zadowoliliby się 12% badanych.
- ❑ Najwięcej osób (41%) za najlepszy dla rodziny uznaje partnerski model małżeństwa, w którym oboje małżonkowie pracują zawodowo i w równym stopniu dzielą się obowiązkami związanymi z prowadzeniem domu i wychowywaniem dzieci. Tradycyjny model rodziny, w którym tylko mężczyzna pracuje zawodowo, preferuje niemal co trzeci badany (32%). Najmniejszą aprobatę (24%) zyskuje model mieszany, w którym kobieta oprócz pracy zawodowej zajmuje się domem i dziećmi, przy małym zaangażowaniu mężczyzny w sprawy domowe.
- ❑ Preferencje dotyczące modelu małżeństwa i rodziny w dużym stopniu różnią się z faktycznym podziałem obowiązków w polskich rodzinach. W rzeczywistości model mieszany realizowany jest częściej (w 26% małżeństw) niż model tradycyjny (23%) lub partnerski (19%). Stosunkowo częste są i inne sytuacje.
- ❑ W opinii społecznej rodzina to przede wszystkim małżeństwo z dziećmi. Zdecydowana większość Polaków (89%) uważa, że rodzinę tworzy także matka lub ojciec samotnie wychowujący potomstwo. Większość jest też zdania, że rodzinę stanowią pozostające w związku nieformalnym osoby wychowujące wspólnie dzieci (71%) oraz małżeństwo bez dzieci (67%).

W ostatnich latach można mówić o kontynuacji trendów demograficznych, jakie pojawiły się w ostatnim dziesięcioleciu ubiegłego wieku, polegających m. in. na spadku liczby zawieranych małżeństw, wzroście liczby rozwodów oraz zmniejszaniu się dzietności kobiet. Odroczeniu decyzji o małżeństwie towarzyszy odkładanie w czasie decyzji o urodzeniu dziecka i wzrost średniego wieku urodzenia pierwszego dziecka (z przedziału 20-24 lata do przedziału 25-29 lat). W roku 1990, u progu przemian ustrojowych, średnia liczba dzieci rodzonych przez kobietę w wieku prokreacyjnym wynosiła 2,04, w roku 1995 - 1,61, w roku 1998 - 1,43, a w roku 2003 - najgorszym pod tym względem od lat pięćdziesiątych - tylko 1,22. Minimalnie lepszy był rok 2004, kiedy współczynnik ten kształtował się na poziomie 1,23. W efekcie spadku liczby urodzeń od kilku lat (od roku 2002, a w miastach od 1998) utrzymuje się w Polsce ujemny przyrost naturalny. W związku z tym zapytaliśmy Polaków¹ o ich potrzeby prokreacyjne - związany z tym preferowany i realizowany przez nich model małżeństwa - oraz o to, w jaki sposób definiują rodzinę.

POTRZEBY PROKREACYJNE POLAKÓW

Deklaracje dotyczące potrzeb prokreacyjnych Polaków wskazują, że w najbliższej przyszłości najprawdopodobniej nie należy oczekiwać wyraźnego odwrócenia się niekorzystnego trendu i zdecydowanego wzrostu liczby urodzeń. W ostatnich latach deklaracje badanych dotyczące pożądanej przez nich liczby dzieci zasadniczo się nie zmieniły. Zwraca jednak uwagę systematyczny wzrost liczby osób twierdzących, że w ogóle nie chciałyby mieć dzieci. Takie deklaracje składa obecnie 4% ankietowanych.

Prawie wszyscy dorośli Polacy deklarują, że chcą mieć dzieci. Podobnie jak w latach ubiegłych najwięcej osób (49%) wyraża chęć posiadania dwójki dzieci. Niemal co piąta osoba (19%) chciałaby mieć troje dzieci, a co dziewiąta (11%) czworo lub więcej. Jednym dzieckiem zadowoliliby się 12% badanych.

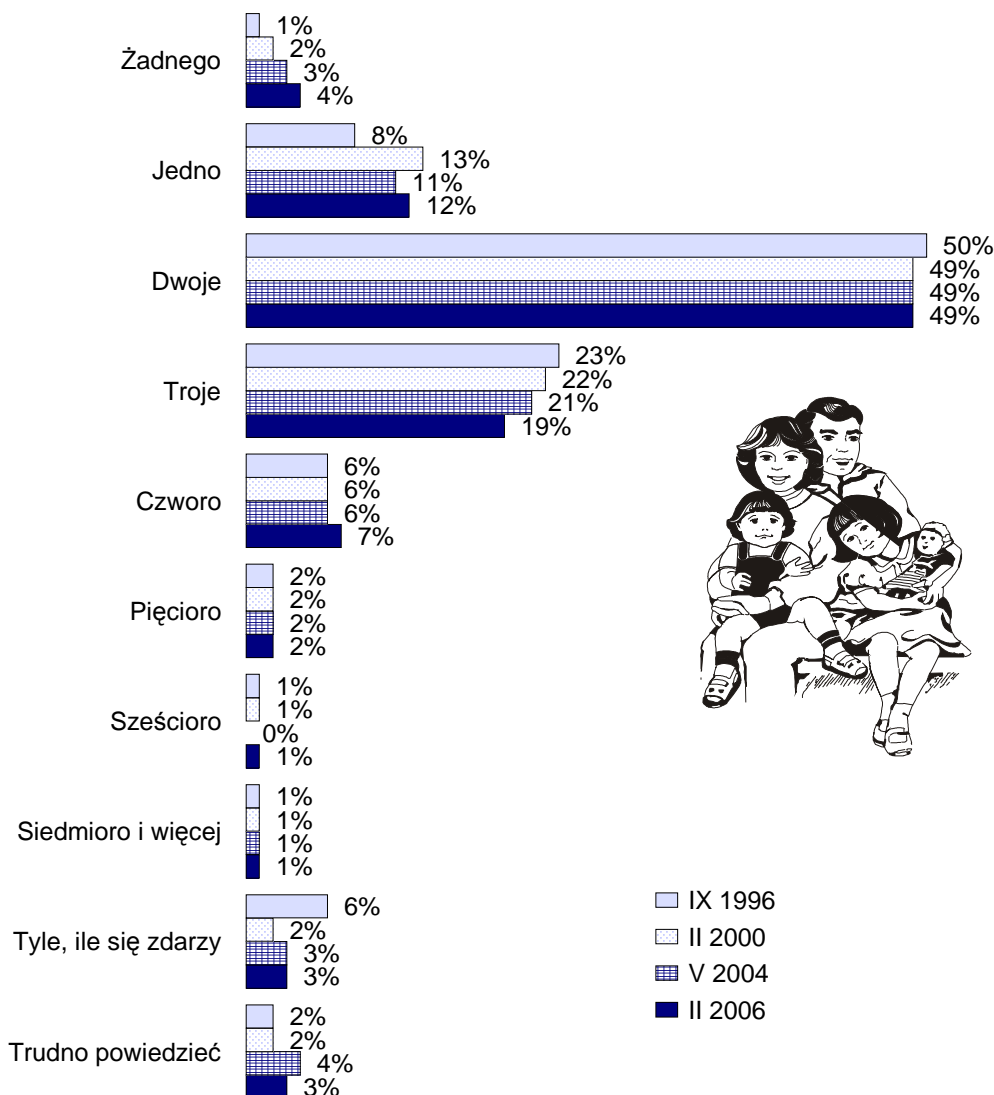
---

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (189) zrealizowano w dniach 3-6 lutego 2006 roku na liczącej 1011 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

WSKAZANIA OGÓŁU BADANYCH

CBOS

RYS. 1. NIEZALEŻNIE OD TEGO, JAKI JEST PANA(I) STAN CYWILNY, W JAKIM JEST PAN(I) WIEKU, A TAKŻE CZY MA PAN(I) DZIECI CZY TEŻ NIE, PROSZĘ POWIEDZIEĆ - ILE DZIECI CHCIAŁ(A)BY PAN(I) MIEĆ W SWOIM ŻYCIU?

Potrzeby prokreacyjne obu płci są bardzo zbliżone. Chęć posiadania licznej rodziny - czworga lub więcej dzieci nieco częściej deklarują kobiety niż mężczyźni (12% i 8%). Z kolei mężczyźni częściej deklarują, że w ogóle nie pragną potomstwa (odpowiednio: 5% i 3%).

Deklaracje tej kwestii w nieco większym stopniu niż płeć różnicuje wiek. Osoby mające od 18 do 34 lat najbardziej jednoznacznie określają swoje potrzeby, opowiadając się za dwojgiem dzieci w rodzinie. O większej liczbie potomstwa marzy jedynie co piąta osoba poniżej 35 roku życia. Starsi respondenci jakkolwiek także preferują na ogół posiadanie dwójki dzieci, stosunkowo często marzą o większej ich liczbie. Mniej więcej co trzecia osoba

w wieku od 35 do 64 roku życia chciałyby mieć troje dzieci lub więcej. Chęć posiadania licznej rodziny najczęściej wyrażają jednak najstarsi ankietowani (powyżej 64 roku życia) - ponad dwie piąte z nich chciałyby mieć co najmniej trójkę dzieci, w tym prawie co czwarty - czworo lub więcej. Posiadanie trojga lub większej liczby dzieci stosunkowo często preferują także mieszkańcy wsi, osoby z wykształceniem podstawowym, badani o miesięcznych dochodach *per capita* poniżej 300 zł.

Deklaracje dotyczące pożądaney liczby dzieci różnicuje także w pewnym zakresie religijność badanych i deklarowane przez nich poglądy polityczne. Posiadanie trojga lub większej liczby dzieci nieco częściej niż przeciętnie preferują osoby najbardziej religijne (kilka razy w tygodniu uczestniczące w praktykach religijnych) oraz badani o orientacji prawicowej. Z kolei osoby niepraktykujące, a także respondenci identyfikujący się z lewicą stosunkowo często deklarują, że wcale nie pragnęliby mieć dzieci.

Porównanie preferencji dotyczących liczby dzieci w grupie badanych w wieku prokreacyjnym (przyjeliśmy, że od 18 do 44 roku życia) w latach 1996-2006 pozwala stwierdzić, czy i jak zmieniają się potrzeby prokreacyjne. Uzyskane dane nie zapowiadają wyraźnych zmian w zachowaniach prokreacyjnych Polaków i odwrócenia się niekorzystnych trendów demograficznych. Zmiany w preferencjach dotyczących liczby dzieci wskazują, że Polacy chcą mieć coraz mniej dzieci. Przybywa osób, które w ogóle nie planują potomstwa, lub chcą mieć tylko jedno dziecko. Nadal jednak większość badanych mających od 18 do 44 lat marzy o dwojce dzieci. Pozostali częściej twierdzą, iż chcą mieć troje dzieci lub więcej, niż deklarują, że co najwyżej jedno. Należy podkreślić, że pytanie dotyczyło planowanej liczby dzieci, jednak nie wszyscy decydują się na realizację swoich planów.

Tabela 1

Niezależnie od tego, jaki jest Pana(i) stan cywilny, w jakim jest Pan(i) wieku, a także czy ma Pan(i) dzieci czy też nie, proszę powiedzieć - ile dzieci chciał(a)by Pan(i) mieć w swoim życiu?	Wskazania osób w wieku od 18 do 44 lat			
	IX 1996	II 2000	V 2004	II 2006
	w procentach			
Żadnego	1	2	2	5
Jedno	9	12	12	13
Dwoje	58	57	59	55
Troje	20	20	17	17
Czworo	3	3	3	4
Pięcioro	1	1	1	1
Sześcioro	1	0	0	0
Siedmioro i więcej	0	0	0	0
Tyle, ile się zdarzy	5	2	2	2
Trudno powiedzieć	2	2	3	3

Porównanie faktycznie posiadanej liczby dzieci z ich preferowaną liczbą pozwala wnioskować o stopniu zaspokojenia potrzeb prokreacyjnych w społeczeństwie. Okazuje się, że najbardziej zadowolone z liczby potomstwa są osoby mające dwoje i troje dzieci - preferencje w tym zakresie ponad dwóch trzecich z nich pokrywają się z ich rzeczywistą sytuacją rodzinną. Z posiadanej liczby dzieci zadowolona jest również większość osób z czwórką potomstwa. Co ciekawe, osoby mające dwójkę dzieci częściej deklarują, że chciałyby ich mieć więcej niż mniej, natomiast badani z trójką lub czwórką potomstwa woleliby mieć raczej mniej dzieci niż więcej. Swoich potrzeb prokreacyjnych nie zrealizowały jeszcze osoby z jednym dzieckiem i bezdzietne, które także najczęściej chciałyby mieć dwoje dzieci. Preferencje osób mających już jedno dziecko są bardziej jednoznaczne niż bezdzietnych: większość z nich chciałyby mieć dwoje dzieci lub, rzadziej, jedno. Opinie osób bezdzietnych są bardziej rozproszone - względnie liczna grupa w ogóle nie planuje potomstwa, a jednocześnie stosunkowo dużo osób chciałyby mieć troje dzieci lub więcej.

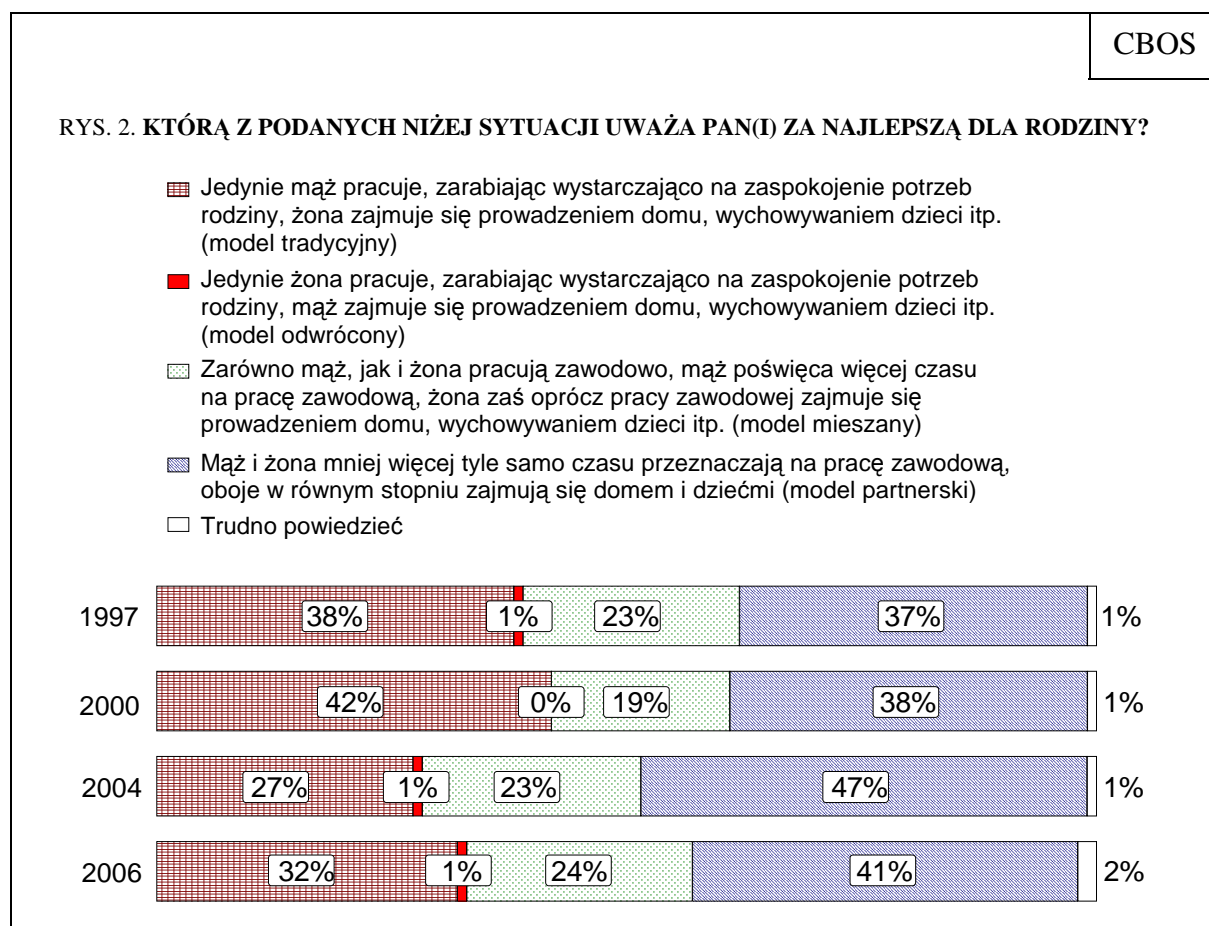
Tabela 2

Niezależnie od tego, jaki jest Pana(i) stan cywilny, w jakim jest Pan(i) wieku, a także czy ma Pan(i) dzieci czy też nie, proszę powiedzieć - ile dzieci chciał(a)by Pan(i) mieć w swoim życiu?	Ile dzieci faktycznie Pan(i) ma lub miał(a)?				
	Żadnego	Jedno	Dwoje	Troje	Czworo lub więcej
	w procentach				
Żadnego	11	5	1	1	0
Jedno	14	29	8	2	4
Dwoje	49	52	70	20	14
Troje	14	8	12	67	8
Czworo i więcej	3	2	5	4	63
Tyle, ile się zdarzy	2	2	2	3	7
Trudno powiedzieć	6	3	2	3	5

PREFEROWANE I REALIZOWANE MODELE MAŁŻEŃSTWA

Jedną z przyczyn zmniejszania się liczby urodzeń są wzrastające aspiracje zawodowe kobiet i - związana z tym - malejąca popularność tradycyjnego podziału ról w rodzinie, według którego jedynie mężczyzna pracuje zawodowo, kobieta zaś zajmuje się domem i dziećmi. Spadek atrakcyjności tradycyjnego modelu rodziny widoczny jest także w naszych badaniach. Od 2000 roku o 10 punktów procentowych zmalała liczba osób preferujących tradycyjny wzór małżeństwa, a przybyło zwolenników modelu partnerskiego. Chociaż w ostatnich dwóch latach widoczna w preferencjach przewaga modelu partnerskiego nad

tradycyjnym zmniejszyła się, nadal najwięcej osób (41%) opowiada się za równym podziałem obowiązków zawodowych i rodzinnych. Tradycyjny wzór małżeństwa uważa za najlepszy niespełna co trzecia dorosła osoba (32%). Najmniejszą aprobatę (jeśli nie liczyć powszechnie nieakceptowanego modelu odwróconego) zyskuje model mieszany, którego zwolennikiem jest co czwarty badany (24%).

Wśród kobiet partnerski model małżeństwa zyskuje wyraźną przewagę nad tradycyjnym podziałem ról (47% do 28%). Wśród mężczyzn natomiast minimalnie więcej zwolenników ma uświęcony tradycją wzór rodziny (37%) niż model partnerski (35%). Wyobrażenia respondentów o właściwym podziale ról w małżeństwie silniej niż z płcią wiążą się z takimi cechami społeczno-demograficznymi, jak: wiek, miejsce zamieszkania, wykształcenie, dochody. Partnerski model małżeństwa najczęściej preferują ludzie młodzi - do 24 roku życia (53%), w tym szczególnie uczniowie i studenci (60%), a także mieszkańcy dużych, ponadpółmilionowych miast (53%), badani z wykształceniem średnim (50%) i wyższym (53%). Tradycyjny wzór rodziny i małżeństwa najbliższy jest ludziom mającym

od 55 do 64 lat (43%) oraz starszym (48%), mieszkańcom wsi (40%), respondentom z wykształceniem podstawowym (46%) i zasadniczym zawodowym (40%), osobom o miesięcznych dochodach *per capita* poniżej 300 zł (44%).

Warto prześledzić preferencje dotyczące modelu małżeństwa uwzględniając jednocześnie dwa czynniki opisujące położenie społeczno-demograficzne jednostki: płeć i miejsce zamieszkania oraz płeć i wykształcenie. Okazuje się, że o ile miejsce zamieszkania w niewielkim stopniu różnicuje preferencje mężczyzn dotyczące modelu rodziny, o tyle wyraźnie określa opinie kobiet. W grupie mężczyzn model tradycyjny wygrywa z modelem partnerskim jedynie na wsi, ten zaś cieszy się największym uznaniem wśród mieszkańców dużych miast. W grupie kobiet model tradycyjny zyskuje niewielką przewagę jedynie wśród mieszkanki wsi. Poparcie dla niego spada wraz ze wzrostem wielkości miejsca zamieszkania. Partnerski model małżeństwa wyraźnie już preferują kobiety mieszkające w miastach liczących powyżej 20 tys. ludności, szczególnie zaś mieszkanki miast dużych, ponadpółmilionowych.

Związek między preferowaniem określonego modelu małżeństwa a wykształceniem także silniej ujawnia się w grupie kobiet niż mężczyzn, choć kierunek zależności jest taki sam w przypadku obu płci. Mężczyźni z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym za najlepszy najczęściej uznają tradycyjny wzór małżeństwa. Ich lepiej wykształceni koledzy, a szczególnie mężczyźni z dyplomem wyższej uczelni opowiadają się najczęściej za modelem partnerskim. W grupie kobiet poparcie dla tradycyjnego podziału ról w rodzinie przeważa jedynie wśród najslabiej wykształconych i spada wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia. Tradycyjny model rodziny preferuje tylko 4% kobiet z wyższym wykształceniem. Co ciekawe, model partnerski ma niemal tyle samo zwolenniczek wśród kobiet z wykształceniem wyższym, co ze średnim. Okazuje się bowiem, że to właśnie kobiety najlepiej wykształcone stosunkowo najczęściej preferują model mieszany, w którym to żona obok pracy zawodowej zajmuje się domem i dziećmi.

Zwraca uwagę fakt, że największe rozbieżności w preferencjach dotyczących modelu małżeństwa występują między kobietami i mężczyznami z wyższym i średnim wykształceniem; płeć w mniejszym stopniu determinuje opinie na ten temat w grupie osób z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym. „Konflikt płci” związany z różnym definiowaniem ról w małżeństwie silniej ujawnia się więc w grupie osób lepiej wykształconych, co, jak się wydaje, wynika z większych aspiracji zawodowych obu płci.

Tabela 3

Miejsce zamieszkania mężczyzn	Preferowany model małżeństwa				
	tradycyjny	odwrócony	mieszany	partnerski	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Wieś	44	1	21	32	2
Miasto do 20 tys.	30	2	31	37	0
- od 21 do 100 tys.	34	0	26	37	3
- od 101 do 500 tys.	31	1	32	33	4
- powyżej 500 tys. ludności	34	0	23	43	0

Tabela 4

Miejsce zamieszkania kobiet	Preferowany model małżeństwa				
	tradycyjny	odwrócony	mieszany	partnerski	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Wieś	37	2	27	34	1
Miasto do 20 tys.	33	0	18	45	4
- od 21 do 100 tys.	24	1	18	56	2
- od 101 do 500 tys.	22	0	22	54	1
- powyżej 500 tys. ludności	16	2	22	61	0

Tabela 5

Wykształcenie mężczyzn	Preferowany model małżeństwa				
	tradycyjny	odwrócony	mieszany	partnerski	Trudno powiedzieć
	w procentach				
- podstawowe	44	1	23	28	5
- zasadnicze zawodowe	43	0	22	34	1
- średnie	30	1	29	39	1
- wyższe	22	4	31	44	0

Tabela 6

Wykształcenie kobiet	Preferowany model małżeństwa				
	tradycyjny	odwrócony	mieszany	partnerski	Trudno powiedzieć
	w procentach				
- podstawowe	47	1	15	35	2
- zasadnicze zawodowe	35	2	22	37	3
- średnie	17	1	24	58	1
- wyższe	4	0	36	60	0

Preferencje dotyczące modelu małżeństwa wiążą się także ze stanem cywilnym badanych, liczbą posiadanych przez nich dzieci oraz preferowaną liczbą potomstwa. Za tradycyjnym podziałem ról w rodzinie stosunkowo najczęściej opowiadają się - zapewne

głównie z racji wieku - osoby owdowiałe. Model partnerski stosunkowo najczęściej uważają za najlepszy osoby rozwiedzione oraz panny i kawalerowie. Zyskuje on także przewagę w najliczniej reprezentowanej grupie osób pozostających w związkach małżeńskich.

Tabela 7

Stan cywilny	Preferowany model małżeństwa				
	tradycyjny	odwrócony	mieszany	partnerski	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Kawaler/panna	22	0	30	46	3
Żonaty/mężatka	36	1	23	39	1
Rozwiedziony(a)/w separacji	23	5	16	52	4
Wdowiec/wdowa	43	0	17	36	4

Równy podział obowiązków w małżeństwie najczęściej preferują osoby bezdzietne lub mające jedno dziecko. Rodzice dwojga dzieci wskazują model partnerski jako najlepszy tylko niewiele częściej niż tradycyjny podział ról w rodzinie. Model tradycyjny zyskuje przewagę wśród osób mających co najmniej troje dzieci. Mimo że preferencje dotyczące modelu małżeństwa zależą od liczby potomstwa, zwolennicy każdego z opisanych czterech wzorów rodziny najczęściej deklarują, że chcieliby mieć dwoje dzieci.

Tabela 8

Liczba posiadanych dzieci	Preferowany model małżeństwa				
	tradycyjny	odwrócony	mieszany	partnerski	Trudno powiedzieć
	w procentach				
0	21	0	29	47	2
Jedno	28	1	21	49	2
Dwoje	36	1	23	38	2
Troje	44	1	22	33	1
Czworo	45	1	16	34	4

Preferencje dotyczące modelu małżeństwa i rodziny w dużym stopniu rozmiągają się z faktycznym podziałem obowiązków w polskich rodzinach. Wprawdzie za najlepszy model małżeństwa uchodzi obecnie związek partnerski, w którym małżonkowie równo dzielą się obowiązkami zawodowymi i domowymi, jednak w rzeczywistości występuje on rzadziej niż model tradycyjny lub mieszany. Co więcej, to właśnie model mieszany - stosunkowo najrzadziej preferowany spośród trzech głównych wzorów małżeństwa - jest realizowany

najczęściej (w 26% badanych małżeństw). W co piątym małżeństwie (21%) nie pracują oboje małżonkowie, a w 6% małżeństw funkcjonuje model odwrócony, kiedy wyłącznie żona pracuje zawodowo.

W większości analizowanych grup społeczno-demograficznych mieszany wzór małżeństwa realizowany jest częściej niż model tradycyjny czy partnerski. Tradycyjny podział obowiązków w rodzinie najczęściej wybierają ludzie młodzi - do 24 roku życia, wychowujący małe dzieci oraz mieszkańcy wsi, osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, a także respondenci o miesięcznych dochodach *per capita* do 500 zł oraz bezrobotni. Model partnerski przeważa jedynie wśród mieszkańców dużych miast oraz osób dobrze sytuowanych (o miesięcznych dochodach *per capita* powyżej 1200 zł). Jest on także popularny wśród badanych z wyższym wykształceniem, choć w tej grupie nieco częściej spotykany jest model mieszany. Model odwrócony, kiedy zawodowo pracuje tylko kobieta, częściej niż przeciętnie jest praktykowany w rodzinach robotników niewykwalifikowanych, bezrobotnych oraz osób znajdujących się w najgorszej sytuacji finansowej, deklarujących miesięczne dochody *per capita* poniżej 300 zł.

Powstaje pytanie, jak dalece realizacja poszczególnych wzorów małżeństwa zgodna jest z preferencjami badanych. Największa zgodność między preferowanym modelem a praktyką życia codziennego występuje wśród osób funkcjonujących w układach partnerskich. Ponad dwie trzecie z nich (69%) jako najbardziej pożądanego wskazuje model realizowany przez siebie. Mniejszą akceptacją cieszy się tradycyjny wzór małżeństwa wśród osób organizujących życie rodzinne zgodnie z jego zasadami, choć większość z nich (55%) uważa go za najlepszy. Stosunkowo najrzadziej wybierany przez osoby, które go realizują w życiu, jest model mieszany. Można zatem sądzić, że „czyste” modele małżeństwa - tradycyjny i partnerski najlepiej sprawdzają się w codziennej praktyce, przynosząc najwięcej zadowolenia. Rzadziej satysfakcjonujący bywa natomiast model mieszany - większość realizujących go osób wolałaby przeorganizować podział ról w rodzinie. Można również zakładać, że u podstaw realizacji każdego z modeli leżą nieco inne motywy. Funkcjonowanie w układzie partnerskim oraz tradycyjnym w większym stopniu wpływa ze świadomego wyboru małżonków, w mieszanym - z realiów ekonomicznych, które skłaniają oboje małżonków do podjęcia pracy zarobkowej. Tylko nieliczne osoby, w związkach których głową rodziny jest kobieta, akceptują taką sytuację. Wynika ona ze względów finansowych, nie zaś z wyboru, a zarazem nie zyskuje akceptacji społecznej.

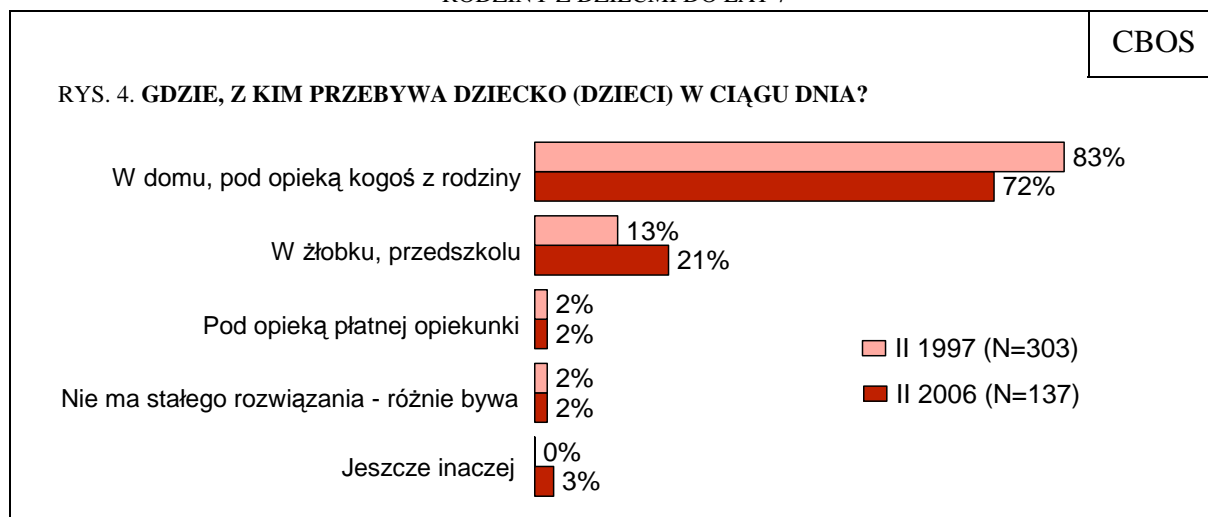
Tabela 9

Realizowany model małżeństwa	Preferowany model małżeństwa				
	tradycyjny	odwrócony	mieszany	partnerski	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Tradycyjny	55	1	16	28	0
Odwrócony	33	3	16	48	0
Mieszany	28	1	44	28	0
Partnerski	15	0	15	69	1

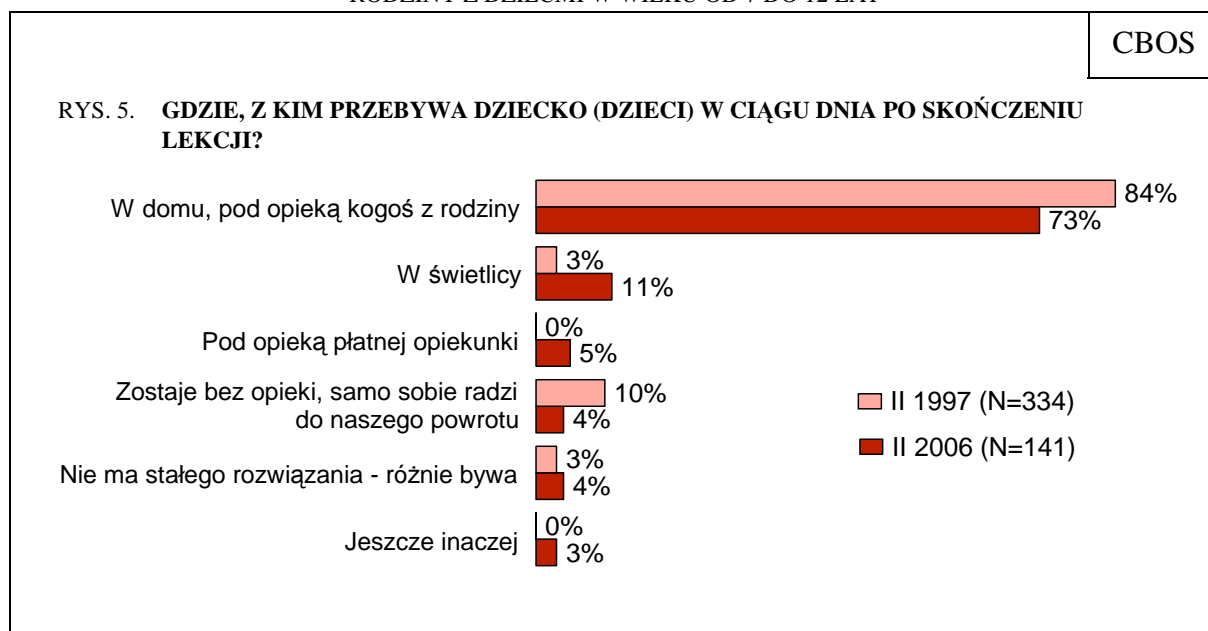
OPIEKA NAD DZIEĆMI W RODZINACH

Warto prześledzić, jak w poszczególnych typach rodzin, wyróżnionych ze względu na realizowany model małżeństwa, zwłaszcza zaś takich, w których kobieta pracuje zawodowo, rozwiązany jest problem zapewnienia opieki dzieciom. Trudności w pogodzeniu przez kobiety obowiązków zawodowych i rodzinnych są bowiem jedną z barier ograniczających podejmowanie decyzji o urodzeniu dziecka.

RODZINY Z DZIEĆMI DO LAT 7

RODZINY Z DZIEĆMI W WIEKU OD 7 DO 12 LAT

W ciągu ostatnich dziewięciu lat rola instytucjonalnych form opieki na dziećmi znacząco się zwiększyła. Liczba dzieci do lat siedmiu korzystających ze żłobka lub przedszkola wzrosła z 13% do 21%, a liczba dzieci w wieku od 7 do 12 lat korzystających ze świetlicy - z 3% do 11%. Więcej uczniów szkoły podstawowej pozostaje też pod opieką opiekunki (5%). Nadal jednak większość dzieci do lat siedmiu (72%) i większość dzieci w wieku wczesnoszkolnym po zakończeniu lekcji (73%) przebywa pod opieką kogoś z rodziny.

Nawet w tych rodzinach, w których oboje rodzice są aktywni zawodowo, dzieci pozostają w większości pod opieką członków rodziny, a więc, jak można przypuszczać, najczęściej babć, choć w części rodzin, zwłaszcza z dziećmi w wieku szkolnym, zapewne rodzice starają się godzić obowiązki zawodowe z rodzinnymi, wymieniając się w opiece nad potomstwem.

Tabela 10

Liczba dzieci w rodzinie	Realizowany model małżeństwa					
	tradycyjny	odwrócony	mieszany	partnerski	oboje małżonkowie nie pracują	Trudno powiedzieć
	w procentach					
Jedno	30	5	31	30	1	3
Dwoje	29	7	33	29	2	2
Troje	30	6	29	33	2	0
Czworo i więcej	47	5	15	28	2	3

Tabela 11. Rodziny z dziećmi do lat 7

Gdzie, z kim przebywa dziecko (dzieci) w ciągu dnia?	Realizowany model małżeństwa		
	tradycyjny	mieszany	partnerski
	w procentach		
W domu, pod opieką kogoś z rodziny	94	60	63
Pod opieką płatnej opiekunki	0	0	5
W żłobku, przedszkolu	6	31	27
Nie ma stałego rozwiązania - różnie bywa	0	3	0
Jeszcze inaczej	0	6	5

Tabela 12. Rodziny z dziećmi w wieku od 7 do 12 lat

Gdzie, z kim przebywa dziecko (dzieci) w ciągu dnia po skończeniu lekcji?	Realizowany model małżeństwa		
	tradycyjny	mieszany	partnerski
	w procentach		
W domu, pod opieką kogoś z rodziny	85	77	69
Pod opieką płatnej opiekunki	0	3	3
W świetlicy	6	5	12
Zostaje bez opieki, samo sobie radzi do naszego powrotu	6	5	8
Nie ma stałego rozwiązania - różnie bywa	0	8	8
Jeszcze inaczej	3	3	0

SPOŁECZNA DEFINICJA RODZINY

Innym trendem demograficznym, obok odraczania decyzji o małżeństwie i prokreacji oraz spadku dzietności kobiet, jest - obserwowany już nie tylko w Europie Zachodniej, ale od kilkunastu lat także w Polsce - wzrost odsetka dzieci urodzonych w związkach nieformalnych. Odsetek urodzeń pozamałżeńskich wzrósł z 6,2% w 1990 roku do 15,8% w 2003 roku. W związku z opisanymi zmianami zachowań demograficznych, mogącymi prowadzić w przyszłości do redefinicji pojęcia rodziny, zapytaliśmy respondentów, czym w ich rozumieniu jest rodzina. Czy tworzą ją wyłącznie małżonkowie z dziećmi czy też można za nią uznać osoby pozostające w związku nieformalnym i wspólnie wychowujące dzieci, rodzica samotnie wychowującego dzieci, małżeństwo bezdzietne lub związek partnerów tej samej płci?

Tabela 13

Jaki rodzaju związku między ludźmi uznał(a)by Pan(i) za rodzinę, a jaki nie? Czy, Pana(i) zdaniem, rodzinę tworzy (tworzą):	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
- małżeństwo z dziećmi	100	0	0
- matka (ojciec) samotnie wychowująca(y) dziecko lub dzieci	89	9	2
- osoby pozostające w związku nieformalnym (konkubinacie) wychowujące wspólnie dzieci	71	25	4
- małżeństwo bez dzieci	67	31	2
- osoby pozostające w związku nieformalnym (konkubinacie) nieposiadające dzieci	26	69	5
- związek osób tej samej płci (gejów lub lesbijek) wychowujących wspólnie dziecko (dzieci) jednej z nich	9	85	6
- związek dwóch osób tej samej płci (gejów lub lesbijek) niewychowujących dzieci	6	90	4

Okazuje się, że bez wątplenia stanowią rodzinę jedynie małżonkowie z dziećmi. Zdecydowana większość badanych (89%) uznaje za rodzinę także matkę lub ojca samotnie wychowujących potomstwo. Pozostałe wymienione rodzaje związków między ludźmi nie są już tak powszechnie definiowane jako rodzina. Wydaje się, że aby można było mówić o rodzinie, w rozumieniu społecznym, musi być spełniony przynajmniej jeden z dwóch warunków - związek dwojga ludzi (różnej płci) musi być sformalizowany lub para musi razem wychowywać dzieci. Pozostające w związku nieformalnym osoby wychowujące wspólnie dzieci uznaje za rodzinę prawie trzy czwarte badanych (71%). Nieco mniej (67%)

uważa za rodzinę małżeństwo bez dzieci. Większość ankietowanych nie nazwałaby rodziną nieformalnego związku dwojga ludzi, jeśli nie ma w nim dzieci. Powszechny sprzeciw budzi określanie związku osób tej samej płci jako rodziny, nawet jeżeli wychowują one dzieci.

Sposób definiowania rodziny wiąże się w pewnym stopniu z miejscem zamieszkania badanych, ich położeniem w strukturze społecznej (wykształceniem, grupą społeczno-zawodową, sytuacją materialną). Generalnie można powiedzieć, że szerszemu rozumieniu pojęcia rodziny sprzyja mieszkanie w dużym, ponadpółmilionowym mieście, wyższe wykształcenie, przynależność do kadry kierowniczej i inteligencji, wysokie dochody oraz nieuczestniczenie w praktykach religijnych.

Sposób definiowania rodziny łączy się także z formacją kulturową - religijnością rozumianą jako uczestniczenie w praktykach religijnych oraz poglądami politycznymi. Stosunkowo najbardziej liberalni w opiniach o tym, jakie związki między ludźmi można nazwać rodziną, są osoby nieuczestniczące w praktykach religijnych oraz badani identyfikujący się z lewicą.

Nawet jednak w tych grupach, które najczęściej skłonne byłyby określać przedstawione rodzaje związków jako rodzinę, przeważa przekonanie, że nie można nazwać w ten sposób związków nieformalnych niemających dzieci oraz par homoseksualnych - niezależnie od tego, czy wychowują dzieci czy też nie.

Deklaracje Polaków dotyczące preferowanej przez nich liczby dzieci w rodzinie wskazują, że raczej nie ma co liczyć na zmianę zachowań prokreacyjnych i wyraźne odwrócenie się niekorzystnego trendu urodzeń, a co najwyżej na stabilizację ich liczby na dotychczasowym poziomie. Dla największej grupy Polaków ideałem jest oparte na partnerskich zasadach małżeństwo wychowujące dwójkę dzieci. Rzeczywistość nie zawsze jednak przystaje do ideału. Konieczność zapewnienia bytu rodzinie, a także wzrastające aspiracje materialne i zawodowe skłaniają mężczyzn do podejmowania intensywnej pracy zarobkowej, kobiety zaś do godzenia obowiązków zawodowych i domowych. Niekiedy, co

rzadko akceptowane, obowiązek utrzymania rodziny spada na kobietę. Problemem bywa także zapewnienie młodszym dzieciom całodziennej opieki. Mimo że coraz więcej dzieci korzysta z przedszkoli i szkolnych świetlic, nadal większość pozostaje w ciągu dnia pod opieką kogoś z rodziny.

Przeciążenie kobiet obowiązkami domowymi, które starają się łączyć z pracą zawodową, raczej nie sprzyja podejmowaniu decyzji prokreacyjnych. W efekcie liczba posiadanych dzieci jest mniejsza od liczby dzieci planowanych. Trudno przy tym określić, jak wiele małżeństw zbliży się jeszcze do realizacji swoich planów.

Opracowała
Beata ROGUSKA

A N E K S

Tabela 1. Niezależnie od tego, jaki jest Pana(i) stan cywilny, w jakim jest Pan(i) wieku, a także czy ma Pan(i) dzieci czy też nie, proszę powiedzieć - ile dzieci chciał(a)by Pan(i) mieć w swoim życiu?

(%)

	Żadnego	Jedno	Dwoje	Troje	Czworo	Pięcioro	Sześcioro	Siedmioro i więcej
Ogółem	4	12	49	19	7	2	1	1
Płeć								
Mężczyźni	5	12	48	19	5	3	0	0
Kobiety	3	12	49	19	8	2	1	1
Wiek								
18-24 lat	7	13	55	15	3	0	0	1
25-34	4	14	59	15	0	1	0	1
35-44	5	10	49	20	9	2	2	0
45-54	4	10	48	23	8	2	0	0
55-64	3	13	49	18	4	3	1	1
65 lat i więcej	1	11	31	20	15	6	1	1
Miejsce zamieszkania								
Wieś	2	10	42	21	9	4	1	1
Miasto do 20 tys.	2	10	56	23	6	0	1	0
20-100 tys.	7	15	50	16	6	1	0	0
101-500 tys.	7	15	50	16	6	1	0	0
501 tys. i więcej mieszk.	5	12	55	17	4	3	2	0
Wykształcenie								
Podstawowe	4	10	35	22	10	5	1	1
Zasadnicze zawodowe	3	14	48	19	7	2	1	1
Średnie	6	12	57	15	5	0	0	0
Wyższe	1	10	58	21	3	3	1	0
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	1	9	60	25	3	1	0	0
Prac.umysł.niż.szczebla	3	12	62	17	3	0	0	0
Pracownicy fiz.- umysł.	3	12	49	18	8	1	0	0
Robotnicy wykwalifikowani	1	9	58	23	6	0	1	0
Robotnicy niewykwalifik.	9	13	52	10	8	3	0	0
Rolnicy	5	15	32	23	7	2	0	0
Pracujący na własny rach.	6	4	50	20	13	6	0	0
Bierni zawodowo								
Renciści	8	12	40	16	10	3	0	1
Emeryci	2	11	39	18	12	5	2	1
Uczniowie i studenci	4	14	54	18	3	1	0	0
Bezrobotni	8	15	49	17	0	2	1	1
Gospodynie domowe i inni	6	15	45	18	6	0	4	3
Pracuje w:								
inst. państw., publicznej	1	11	57	18	8	0	0	0
spółce właścicieli								
prywatnych i państwa	0	5	66	20	6	2	1	0
sekt. pryw. poza rolnict.	6	12	53	20	4	2	0	0
prywatnym gosp. rolnym	4	13	38	23	7	2	0	0
Dochody na jedną osobę								
Do 300 zł	1	17	40	24	8	3	1	1
301-500	5	13	47	19	10	1	1	1
501-900	2	10	51	19	6	2	0	1
901-1200	3	11	55	17	8	1	0	0
Powyżej 1200 zł	6	11	55	19	6	2	0	0
Ocena własnych war. mater.								
Złe	6	14	42	17	9	3	2	0
Średnie	3	11	49	21	7	2	1	1
Dobre	4	12	55	18	4	2	0	0
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	1	11	40	25	13	3	1	1
Raz w tygodniu	3	11	46	22	7	3	1	1
1-2 razy w miesiącu	3	15	50	18	6	1	0	0
Kilka razy w roku	8	14	51	14	5	1	1	1
W ogóle nie uczestniczy	10	12	61	6	3	3	0	0
Poglądy polityczne								
Lewica	8	16	53	16	4	1	0	0
Centrum	4	11	55	16	6	1	0	0
Prawica	3	10	44	26	6	4	1	0
Trudno powiedzieć	4	14	44	13	9	3	1	1

(continued)

Tabela 1. cd.

(%)

	Tyle, ile się zdarzy	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	3	3	1010
Płeć			
Mężczyźni	2	5	482
Kobiety	4	2	528
Wiek			
18-24 lat	2	3	156
25-34	1	4	189
35-44	3	1	170
45-54	1	3	203
55-64	6	2	126
65 lat i więcej	5	7	165
Miejsce zamieszkania			
Wieś	5	5	375
Miasto do 20 tys.	1	3	126
20-100 tys.	2	3	199
101-500 tys.	2	3	194
501 tys. i więcej mieszk.	0	2	117
Wykształcenie			
Podstawowe	5	6	290
Zasadnicze zawodowe	1	4	260
Średnie	3	2	350
Wyższe	2	2	110
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	0	1	73
Prac.umysł.niż.szczebła	0	2	94
Pracownicy fiz.- umysł.	4	4	71
Robotnicy wykwalifikowani	0	2	100
Robotnicy niewykwalifik.	0	5	39
Rolnicy	5	10	54
Pracujący na własny rach.	0	3	26
Bierni zawodowo			
Renciści	5	4	103
Emeryci	5	5	205
Uczniowie i studenci	4	2	80
Bezrobotni	3	4	118
Gospodynie domowe i inni	4	0	47
Pracuje w:			
inst. państw., publicznej	1	4	138
spółce właścicieli			
prywatnych i państwa	0	0	54
sekt. pryw. poza rolnict.	1	2	213
prywatnym gosp. rolnym	5	8	67
Dochody na jedną osobę			
Do 300 zł	3	2	141
301-500	3	1	161
501-900	4	3	201
901-1200	2	2	78
Powyżej 1200 zł	0	1	63
Ocena własnych war. mater.			
Złe	3	4	282
Średnie	3	4	445
Dobre	3	2	283
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	5	0	57
Raz w tygodniu	2	4	528
1-2 razy w miesiącu	3	3	155
Kilka razy w roku	2	4	170
W ogóle nie uczestniczy	4	2	99
Poglądy polityczne			
Lewica	1	1	143
Centrum	3	3	286
Prawica	2	3	336
Trudno powiedzieć	4	6	243

Tabela 2. Którą z podanych niżej sytuacji uważa Pan(i) za najlepszą dla rodziny? 1 - Jedynie mąż pracuje, zarabiając wystarczająco na zaspokojenie potrzeb rodziny, żona zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.; 2 - Jedynie żona pracuje, zarabiając wystarczająco na zaspokojenie potrzeb rodziny, mąż zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.; 3 - Zarówno mąż, jak i żona pracują zawodowo, mąż poświęca więcej czasu na pracę zawodową, żona zaś oprócz pracy zawodowej zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.; 4 - Mąż i żona mniej więcej tyle samo czasu przeznaczają na pracę zawodową, oboje w równym stopniu zajmują się domem i dziećmi

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	32	1	24	41	2	1011
Płeć						
Mężczyźni	37	1	25	35	2	482
Kobiety	28	1	22	47	2	529
Wiek						
18-24 lat	15	1	31	53	0	156
25-34	26	2	29	42	2	189
35-44	31	1	22	44	2	170
45-54	33	0	22	43	2	203
55-64	43	1	19	35	1	127
65 lat i więcej	48	0	19	29	4	165
Miejsce zamieszkania						
Wieś	40	1	24	33	2	375
Miasto do 20 tys.	31	1	24	42	2	126
20-100 tys.	29	0	22	46	2	199
101-500 tys.	26	0	27	44	2	194
501 tys.i więcej mieszk.	24	1	23	53	0	118
Wykształcenie						
Podstawowe	46	1	18	32	4	291
Zasadnicze zawodowe	40	1	22	35	2	260
Średnie	22	1	26	50	1	350
Wyższe	12	2	34	53	0	110
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	13	3	30	53	1	73
Prac.umysł.niż.szczebla	15	0	22	63	0	94
Pracownicy fiz.- umysł.	25	0	27	46	2	71
Robotnicy wykwalifikowani	40	0	23	35	2	100
Robotnicy niewykwalifik.	51	0	17	33	0	39
Rolnicy	34	2	27	35	2	54
Pracujący na własny rach.	26	0	41	33	0	26
Bierni zawodowo						
Renciści	37	0	18	42	3	103
Emeryci	46	1	19	31	3	206
Uczniowie i studenci	10	1	29	60	0	80
Bezrobotni	34	2	27	34	4	118
Gospodynie domowe i inni	46	0	20	34	0	47
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	23	2	19	55	1	138
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	13	0	30	53	3	54
sekt. pryw. poza rolnict.	31	0	28	40	0	213
prywatnym gosp. rolnym	35	1	25	34	4	67
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	44	2	24	29	1	141
301-500	29	1	26	45	0	161
501-900	32	1	22	45	1	202
901-1200	24	0	26	49	1	78
Powyżej 1200 zł	21	1	34	43	0	63
Ocena własnych war. mater.						
Złe	39	1	21	36	2	282
Średnie	34	1	23	40	2	445
Dobre	23	1	27	49	1	284
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	46	4	19	28	3	57
Raz w tygodniu	34	1	25	39	1	529
1-2 razy w miesiącu	27	0	24	45	4	155
Kilka razy w roku	33	0	19	46	2	170
W ogóle nie uczestniczy	20	3	28	47	2	99
Poglądy polityczne						
Lewica	28	1	25	44	1	143
Centrum	23	2	29	46	1	286
Prawica	36	0	23	40	1	337
Trudno powiedzieć	41	0	18	35	5	243

Tabela 3. Która z podanych sytuacji najlepiej opisuje Pana(i) rodzinę, małżeństwo? 1 - Jedynie mąż pracuje, zarabiając na zaspokojenie potrzeb rodziny, żona zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.; 2 - Jedynie żona pracuje zarabiając na zaspokojenie potrzeb rodziny, mąż zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.; 3 - Zarówno mąż, jak i żona pracują zawodowo, mąż poświęca więcej czasu na pracę zawodową, żona zaś oprócz pracy zawodowej zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.; 4 - Mąż i żona mniej więcej tyle samo czasu przeznaczają na pracę, oboje w równym stopniu zajmują się domem, dziećmi; 5 - Ani mąż, ani żona nie pracują zawodowo; 6 - Inna sytuacja

(%)

	1	2	3	4	5	6	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	23	6	26	19	21	4	0	601
Płeć								
Mężczyźni	21	7	25	21	23	3	0	292
Kobiety	25	4	28	18	20	5	0	309
Wiek								
18-24 lat	60	0	19	21	0	0	0	14
25-34	31	3	36	26	2	2	0	111
35-44	31	7	25	26	10	1	0	147
45-54	23	7	35	16	12	8	0	158
55-64	12	5	20	17	42	3	2	96
65 lat i więcej	6	6	7	7	70	5	0	76
Miejsce zamieszkania								
Wieś	28	5	28	13	24	2	0	241
Miasto do 20 tys.	21	6	27	20	19	7	0	84
20-100 tys.	21	7	26	21	18	6	2	109
101-500 tys.	19	5	25	24	22	5	0	108
501 tys.i więcej mieszk.	20	5	23	34	16	2	0	59
Wykształcenie								
Podstawowe	21	7	17	10	42	3	1	150
Zasadnicze zawodowe	31	10	24	18	15	3	0	182
Średnie	23	2	31	22	17	6	0	195
Wyższe	9	1	41	37	8	3	1	75
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	6	2	50	41	2	0	0	47
Prac.umysł.niż.szczebla	15	5	40	34	0	6	0	67
Pracownicy fiz.- umysł.	27	4	41	28	0	0	0	45
Robotnicy wykwalifikowani	32	6	39	21	1	1	0	72
Robotnicy niewykwalifik.	18	16	38	28	0	0	0	24
Rolnicy	24	5	37	28	0	5	0	44
Pracujący na własny rach.	30	0	43	17	0	10	0	18
Bierni zawodowo								
Renciści	19	6	9	15	41	9	0	60
Emeryci	7	4	13	9	61	5	1	123
Uczniowie i studenci	100	0	0	0	0	0	0	1
Bezrobotni	41	12	4	6	34	3	0	64
Gospodynie domowe i inni	65	5	9	3	13	4	0	36
Pracuje w:								
inst. państw., publicznej	18	6	38	34	1	3	0	105
spółce właścicieli								
prywatnych i państwa	17	2	37	45	0	0	0	41
sekt. pryw. poza rolnict.	24	4	47	20	1	4	0	125
prywatnym gosp. rolnym	25	8	31	22	10	4	0	53
Dochody na jedną osobę								
Do 300 zł	38	13	20	10	19	1	0	97
301-500	36	4	29	19	9	3	0	102
501-900	16	4	24	23	28	4	0	126
901-1200	9	5	24	27	30	6	0	54
Powyżej 1200 zł	4	0	30	41	20	2	2	38
Ocena własnych war. mater.								
Złe	22	10	22	15	28	4	0	163
Średnie	26	5	26	18	21	5	0	287
Dobre	20	2	33	28	15	2	1	151
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	22	6	24	19	26	3	0	33
Raz w tygodniu	23	6	27	18	22	4	0	342
1-2 razy w miesiącu	24	7	24	21	18	4	1	95
Kilka razy w roku	24	5	26	24	19	3	0	87
W ogóle nie uczestniczy	19	3	29	20	26	2	2	44
Poglądy polityczne								
Lewica	23	3	28	24	21	0	1	79
Centrum	26	3	26	23	18	4	0	175
Prawica	21	6	33	17	19	4	0	213
Trudno powiedzieć	23	9	16	16	30	5	1	133

Tabela 4. Jaki rodzaj związku między ludźmi uznał(a)by Pan(i) za rodzinę, a jaki nie? Czy, Pana(i) zdaniem, rodzinę tworzy **małżeństwo bez dzieci**?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	67	31	2	1011
Płeć				
Mężczyźni	68	29	2	482
Kobiety	65	33	2	529
Wiek				
18-24 lat	70	30	0	156
25-34	72	27	1	189
35-44	67	31	2	170
45-54	63	34	3	203
55-64	69	29	2	127
65 lat i więcej	58	38	4	165
Miejsce zamieszkania				
Wieś	63	34	2	375
Miasto do 20 tys.	62	37	1	126
20-100 tys.	67	28	5	199
101-500 tys.	68	30	2	194
501 tys. i więcej mieszk.	78	22	0	118
Wykształcenie				
Podstawowe	61	36	2	291
Zasadnicze zawodowe	64	33	3	260
Średnie	68	31	1	350
Wyższe	82	17	2	110
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	81	18	1	73
Prac. umysł. niż. szczebla	73	24	3	94
Pracownicy fiz.- umysł.	75	25	0	71
Robotnicy wykwalifikowani	63	34	3	100
Robotnicy niewykwalifik.	68	30	3	39
Rolnicy	57	41	2	54
Pracujący na własny rach.	78	22	0	26
Bierni zawodowo				
Renciści	71	26	2	103
Emeryci	58	38	3	206
Uczniowie i studenci	68	32	0	80
Bezrobotni	65	33	2	118
Gospodynie domowe i inni	57	41	2	47
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	72	25	3	138
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	62	38	0	54
sekt. pryw. poza rolnict.	76	22	2	213
prywatnym gosp. rolnym	53	45	2	67
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	64	35	1	141
301-500	57	41	1	161
501-900	65	33	2	202
901-1200	69	29	2	78
Powyżej 1200 zł	72	26	3	63
Ocena własnych war. mater.				
Złe	67	31	2	282
Średnie	64	34	2	445
Dobre	71	27	3	284
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	54	43	3	57
Raz w tygodniu	64	34	2	529
1-2 razy w miesiącu	71	26	3	155
Kilka razy w roku	70	28	2	170
W ogóle nie uczestniczy	76	23	1	99
Poglądy polityczne				
Lewica	76	22	2	143
Centrum	68	31	1	286
Prawica	62	35	2	337
Trudno powiedzieć	64	32	5	243

Tabela 5. Jaki rodzaj związku między ludźmi uznał(a)by Pan(i) za rodzinę, a jaki nie? Czy, Pana(i) zdaniem, rodzinę tworzą osoby pozostające w związku nieformalnym (konkubincie) nieposiadające dzieci?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	26	69	5	1011
Płeć				
Mężczyźni	26	70	4	482
Kobiety	25	69	6	529
Wiek				
18-24 lat	24	73	4	156
25-34	29	67	4	189
35-44	27	69	4	170
45-54	28	67	5	203
55-64	27	68	5	127
65 lat i więcej	17	74	8	165
Miejsce zamieszkania				
Wieś	24	71	5	375
Miasto do 20 tys.	17	78	5	126
20-100 tys.	30	66	4	199
101-500 tys.	27	68	5	194
501 tys. i więcej mieszk.	31	63	5	118
Wykształcenie				
Podstawowe	22	72	6	291
Zasadnicze zawodowe	26	68	6	260
Średnie	27	69	4	350
Wyższe	31	68	1	110
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	42	57	1	73
Prac. umysł. niż. szczebla	25	70	5	94
Pracownicy fiz.- umysł.	28	65	7	71
Robotnicy wykwalifikowani	22	70	8	100
Robotnicy niewykwalifik.	22	75	3	39
Rolnicy	22	74	4	54
Pracujący na własny rach.	14	86	0	26
Bierni zawodowo				
Renciści	30	66	4	103
Emeryci	20	72	8	206
Uczniowie i studenci	19	78	4	80
Bezrobotni	28	70	2	118
Gospodynie domowe i inni	36	58	6	47
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	31	64	6	138
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	21	75	5	54
sekt. pryw. poza rolnict.	28	68	4	213
prywatnym gosp. rolnym	25	69	5	67
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	21	76	4	141
301-500	19	77	4	161
501-900	21	74	5	202
901-1200	26	72	2	78
Powyżej 1200 zł	30	66	4	63
Ocena własnych war. mater.				
Złe	26	68	5	282
Średnie	26	70	4	445
Dobre	24	70	6	284
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	11	85	5	57
Raz w tygodniu	20	75	5	529
1-2 razy w miesiącu	33	59	7	155
Kilka razy w roku	30	66	3	170
W ogóle nie uczestniczy	45	54	2	99
Poglądy polityczne				
Lewica	33	66	2	143
Centrum	27	68	5	286
Prawica	21	75	4	337
Trudno powiedzieć	25	66	8	243

Tabela 6. Jaki rodzaj związku między ludźmi uznał(a)by Pan(i) za rodzinę, a jaki nie? Czy, Pana(i) zdaniem, rodzinę tworzą **osoby pozostające w związku nieformalnym (konkubincie) wychowujące wspólnie dzieci?**

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	71	25	4	1011
Płeć				
Mężczyźni	70	26	4	482
Kobiety	71	24	5	529
Wiek				
18-24 lat	73	24	3	156
25-34	71	25	5	189
35-44	77	22	1	170
45-54	76	19	4	203
55-64	70	24	6	127
65 lat i więcej	55	37	8	165
Miejsce zamieszkania				
Wieś	60	34	5	375
Miasto do 20 tys.	73	22	5	126
20-100 tys.	80	15	5	199
101-500 tys.	70	28	3	194
501 tys. i więcej mieszk.	88	10	2	118
Wykształcenie				
Podstawowe	65	29	6	291
Zasadnicze zawodowe	71	23	6	260
Średnie	74	23	3	350
Wyższe	74	25	1	110
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	79	20	1	73
Prac. umysł. niż. szczebla	74	23	3	94
Pracownicy fiz.- umysł.	74	17	9	71
Robotnicy wykwalifikowani	76	17	8	100
Robotnicy niewykwalifik.	82	18	0	39
Rolnicy	63	36	2	54
Pracujący na własny rach.	84	16	0	26
Bierni zawodowo				
Renciści	67	28	5	103
Emeryci	60	34	6	206
Uczniowie i studenci	77	20	3	80
Bezrobotni	70	27	3	118
Gospodynie domowe i inni	74	21	5	47
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	84	14	3	138
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	82	18	0	54
sekt. pryw. poza rolnict.	73	21	7	213
prywatnym gosp. rolnym	62	36	1	67
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	67	31	2	141
301-500	77	20	3	161
501-900	74	21	4	202
901-1200	67	29	4	78
Powyżej 1200 zł	83	17	0	63
Ocena własnych war. mater.				
Złe	67	28	5	282
Średnie	68	27	5	445
Dobre	77	19	3	284
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	49	44	7	57
Raz w tygodniu	65	31	5	529
1-2 razy w miesiącu	81	15	4	155
Kilka razy w roku	79	15	5	170
W ogóle nie uczestniczy	84	14	2	99
Poglądy polityczne				
Lewica	82	17	2	143
Centrum	75	23	3	286
Prawica	66	30	5	337
Trudno powiedzieć	67	25	8	243

Tabela 7. Jaki rodzaj związku między ludźmi uznał(a)by Pan(i) za rodzinę, a jaki nie? Czy, Pana(i) zdaniem, rodzinę tworzy **związek osób tej samej płci (gejów lub lesbijek) wychowujących wspólnie dziecko (dzieci) jednej z nich?**

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	9	85	6	1011
Płeć				
Mezcyżni	9	86	5	482
Kobiety	9	85	7	529
Wiek				
18-24 lat	14	81	5	156
25-34	7	83	10	189
35-44	10	85	5	170
45-54	10	86	4	203
55-64	8	88	4	127
65 lat i więcej	2	91	6	165
Miejsce zamieszkania				
Wieś	6	89	5	375
Miasto do 20 tys.	4	87	9	126
20-100 tys.	9	82	8	199
101-500 tys.	10	85	4	194
501 tys. i więcej mieszk.	18	78	4	118
Wykształcenie				
Podstawowe	6	87	6	291
Zasadnicze zawodowe	7	87	6	260
Średnie	8	87	5	350
Wyższe	19	74	8	110
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	20	73	7	73
Prac. umysł. niż. szczebla	12	78	10	94
Pracownicy fiz.- umysł.	8	86	5	71
Robotnicy wykwalifikowani	4	87	9	100
Robotnicy niewykwalifik.	5	92	3	39
Rolnicy	2	95	3	54
Pracujący na własny rach.	8	88	4	26
Bierni zawodowo				
Renciści	6	91	3	103
Emeryci	3	90	6	206
Uczniowie i studenci	20	77	3	80
Bezrobotni	13	82	5	118
Gospodynie domowe i inni	5	89	6	47
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	12	81	7	138
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	4	86	10	54
sekt. pryw. poza rolnict.	9	84	7	213
prywatnym gosp. rolnym	1	93	6	67
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	5	89	5	141
301-500	6	90	4	161
501-900	5	89	6	202
901-1200	15	81	5	78
Powyżej 1200 zł	15	75	10	63
Ocena własnych war. mater.				
Złe	7	87	6	282
Średnie	9	87	4	445
Dobre	9	82	9	284
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	0	98	2	57
Raz w tygodniu	4	92	5	529
1-2 razy w miesiącu	10	78	12	155
Kilka razy w roku	15	79	6	170
W ogóle nie uczestniczy	28	67	6	99
Poglądy polityczne				
Lewica	21	74	6	143
Centrum	10	85	6	286
Prawica	5	90	5	337
Trudno powiedzieć	5	87	8	243